

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).
Спеціальність – 281.
Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 11.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.11.28>

УДК 351:1

Д. О. Рубан,

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9724-1377>

МЕХАНІЗМИ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ

D. Ruban,

Postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

MECHANISMS OF CIVIL SOCIETY FORMATION IN THE CONTEXT OF LOCAL DEMOCRACY IN DEVELOPMENT

Громадянське суспільство в будь-якій демократичній системі є важливою основою подальшого зміцнення демократії на всіх рівнях, в тому числі на місцевому рівні, що має стратегічне значення. Саме взаємодія громадян, їх активна участь у прийнятті рішень щодо розвитку громади, міста, регіону не лише забезпечує врахування їх інтересів, а й сприяє укріпленню довіри до демократії. Метою дослідження стало осмислення парадигми розвитку громадянського суспільства в контексті зміцнення місцевої демократії у сучасних умовах. В статті розглядаються традиційна та мережева концепції залучення громадян до місцевого управління. Зазначено

основі позитивні результати зміцнення громадянського суспільства, які проявляються і у розвитку соціального капіталу, забезпеченні сталого розвитку, переходу до моделі сталої демократії. Інтереси громадськості та місцевої влади мають точки конвергенції, які проявляються у реалізації, перш за все, принципів легітимності, відповідальності та підзвітності.

В статті узагальнено роль громадянського суспільства на загальнодержавному та місцевому рівні. Залучення громадян до участі у місцевій демократії відбувається шляхом: прийняття рішень на місцевому рівні, використанні місцевих бюджетів, підтримки місцевих ініціатив, здійснення громадського контролю та підзвітності, залучення до розроблення стратегій розвитку тощо. Також у статті наведено основні форми залучення громадськості, зокрема це: інформування, консультування, залучення, співпраці, розширення можливостей. На основі реалізації цього комплексу форм залучення відбувається формування діалогу між громадськістю та урядом задля забезпечення участі громадян у процесах прийняття рішень.

В контексті розвитку місцевої демократії відбувається постійний процес пошуку дієвих механізмів залучення громадськості і на основі вивчення зарубіжного досвіду у статті розглядаються громадські консультативні групи, місцеві консультативні групи, муніципальне стратегічне планування, соціальний моніторинг, державно-приватні партнерства та публічні зустрічі. Наведені переваги та позитивні ефекти використання вказаних механізмів дозволить сформувати практики їх використання відповідно до потреб місцевого управління.

Civil society in any democratic system is an important basis for the further strengthening of democracy at all levels, including at the local level, which is of strategic importance. It is the interaction of citizens, their active participation in decision-making regarding the development of the community, city, and region that not only ensures that their interests are taken into account, but also contributes to the strengthening of trust in democracy. The purpose of the study was to understand the

paradigm of civil society development in the context of strengthening local democracy in modern conditions.

The article examines traditional and network concepts of citizen involvement in local governance. The positive results of strengthening civil society, which are manifested in the development of social capital, ensuring sustainable development, transition to a model of sustainable democracy, are indicated. The interests of the public and local authorities have points of convergence, which are manifested in the implementation, first of all, of the principles of legitimacy, responsibility and accountability. The article summarizes the role of civil society at the national and local levels. Involving citizens to participate in local democracy takes place through: decision-making at the local level, use of local budgets, support of local initiatives, public control and accountability, involvement in the development of development strategies, etc. The article also provides the main forms of public involvement, in particular: informing, consulting, involving, cooperating, expanding opportunities. Based on the implementation of this set of forms of involvement, a dialogue between the public and the government is formed to ensure citizens' participation in decision-making processes.

In the context of the development of local democracy, there is a constant process of finding effective mechanisms for public involvement, and based on the study of foreign experience, the article examines public advisory groups, local advisory groups, municipal strategic planning, social monitoring, public-private partnerships, and public meetings. The stated advantages and positive effects of the use of the specified mechanisms will make it possible to shape the practices of their use in accordance with the needs of local administration.

Ключові слова: *громадянське суспільство, громадяни, місцева демократія, механізми, участь громадян.*

Keywords: *civil society, citizens, local democracy, mechanisms, citizen participation.*

Вступ. Одним з найбільш ефективних векторів розбудови місцевої демократії є залучення громадян до місцевого (міського) управління, основою чого є стале та зріле громадянське суспільство.

Громадянське суспільство, впливаючи на безпосередньо середовище функціонування на місцевому рівні, здатне через розвиток місцевої демократії сприяти консолідації демократичної системи в цілому.

Громадянське суспільство має потенціал узагальнення інформації щодо потреб населення та впливу на підвищення рівня відповідальності, прозорості в публічному управлінні на різних рівнях.

Активні громадяни, які спілкуються між собою, формують не лише розуміння проблем та цілей, яких вони прагнуть, а й стають основою розвитку сучасного суспільства, держави. Громадянське суспільство, з одного боку, є важливим драйвером демократії, оскільки саме активні громадяни в умовах передачі повноважень місцевим органам влади здатні забезпечити їх підзвітність та прозорість. З іншого боку, індикатором результативності демократичних реформ стають характеристики громадянського суспільства, оскільки демократія це не періодичні вибори, а усталені інститути громадянського суспільства, які стають активними учасниками публічного управління та демократизації.

Відповідно актуальним напрямом наукових досліджень в сфері розвитку місцевої демократії є осмислення ролі громадянського суспільства та визначення найбільш дієвих механізмів його залучення до місцевого управління.

Огляд літератури. Питання розбудови громадянського суспільства через призму зміцнення демократії постійно досліджується як зарубіжними, так і українськими вченими.

Громадянське суспільство з правової точки зору розглядається як об'єднання вільних і рівних громадян, коли громадяни мають права і можливості, виходячи із спільних інтересів та потреб, єднатися у правовій, економічній, соціально-політичній та інших сферах [1].

Найефективніше реалізувати права громадян на участь у веденні державних справ можна на місцевому рівні. Ось чому принцип субсидіарності є таким важливим; відповідно до цього принципу, державні обов'язки, як правило, повинні виконуватися переважно тими органами влади, які найближче до громадянина, а не вищим рівнем влади [2].

Сміт Б. [3] зазначає, що для підтримки місцевої демократії необхідна модель демократичного правління, яка забезпечує економічний розвиток, рівність політичної культури та розвитку громадянського суспільства.

Іноземні вчені Іннес Дж.Е. та Бугер Д.Е. [4] обґрунтували необхідність зміни парадигми взаємодії держави та громадянина через розвиток громадянського суспільства.

Метою статті є узагальнення підходів до еволюції парадигми участі громадян у розвитку демократії та визначення ефективних механізмів громадської участі у місцевому управлінні.

Основна частина. Основна парадигма участі громадян у плануванні базується на ідеї прямого спілкування між урядом та окремим громадянином через такі заходи, як громадські слухання, громадська «освіта», вибори, опитування та письмові коментарі до пропозицій. Уряд передає інформацію чи запитання окремому громадянину, а громадянин передає вподобання, інформацію та вказівки уряду. Уряд, з цієї точки зору, є свого роду чорною скринькою без особливої диференціації між його частинами, а громадянство – це маса осіб, думки яких потрібно почути, звести в таблиці та проаналізувати. Хоча інформація може надходити в обох напрямках, процес не є інтерактивним. Традиційну парадигму залучення громадян до місцевого управління наведено на рис. 1.

Уряд – це не чорна скринька, а низка агентів, слабо пов'язаних між собою, з суб'єктами, заснованими на інтересах, і серед окремих громадян. Не всі організації, засновані на інтересах, пов'язані між собою або з усіма державними установами, і не всі державні установи зв'язуються між собою або з усіма організаціями, заснованими на інтересах. Громадянин може мати зв'язок лише з тією групою, до якої він має інтереси, або навіть не мати зв'язку ні з якою. Однак навіть із прогалинами в комунікації існує потік інформації через систему в цілому. Уряд, таким чином, не є єдиним центром участі, і державні актори не є єдиними гравцями, які змушують події відбуватися, або єдиними, на кого громадяни хочуть впливати. Дійсно, громадянське суспільство стає чимось набагато більшим, ніж вплив на уряд. Йдеться також про розбудову соціального та інтелектуального капіталу, інституційної спроможності та адаптивності до змін суспільства в цілому.

Громадянське суспільство включає організовані групи та інституції, які є незалежними від держави, добровільними, самогенеруючими та самостійними. Іншими словами це неурядові організації, профспілки, громадські рухи, незалежні ЗМІ, аналітичні центри, університети, а також соціальні та релігійні групи, які відрізняються за розміром, платформою та структурою. Через інститути громадянського суспільства відбувається залучення громадян і забезпечення їх зв'язків з політичними партіями, місцевою владою, державою. Як результат громадянське суспільство діє на різних рівнях [5].

Користь від розвитку громадянського суспільства є багатогранною. Так, в роботі [6] зазначається, що громадянське суспільство загалом принесе користь для соціального капіталу, сталої демократії, викорінення бідності та, зрештою, ключового успіху для довгострокового сталого розвитку. І якщо держава рухається в напрямку демократизації, то за рахунок розвитку громадянського суспільства відбувається доповнення зусиль держави.

З 1990-х років громадянська активність стала характерною рисою навіть міжнародних відносин [7]. Адже громадські організації все більше налагоджують зв'язки між собою та урядами для формування

транснаціональних мереж. І саме на цій основі формується платформи для долучення громадянського суспільства до глобального управління.

Як результат Місцевий Порядок денний на XXI століття все більше стосується залучення громадянського суспільства, розвитку дорадчої демократії. Він «вимагає більше, ніж участь для цілей легітимності, він прагне до «спільної відповідальності», що означає перевизначення ролі уряду та суспільних акторів [8]. Цілі залучення громадськості до процесів прийняття рішень на місцевому рівні полягають у такому:

- відкриття альтернатив;

- інформування громадськості про проблеми та пропоновані шляхи їх вирішення;

- вимірювання громадської думки щодо пропонованих рішень чи проєктів;

- переконання громадськості у тих чи інших рішеннях;

- легітимізація рішень.

Громадськість також має певні цілі участі в управлінні на місцевому рівні, зокрема [9]:

- інформування державних службовців про власну думку;

- затримка певних рішень;

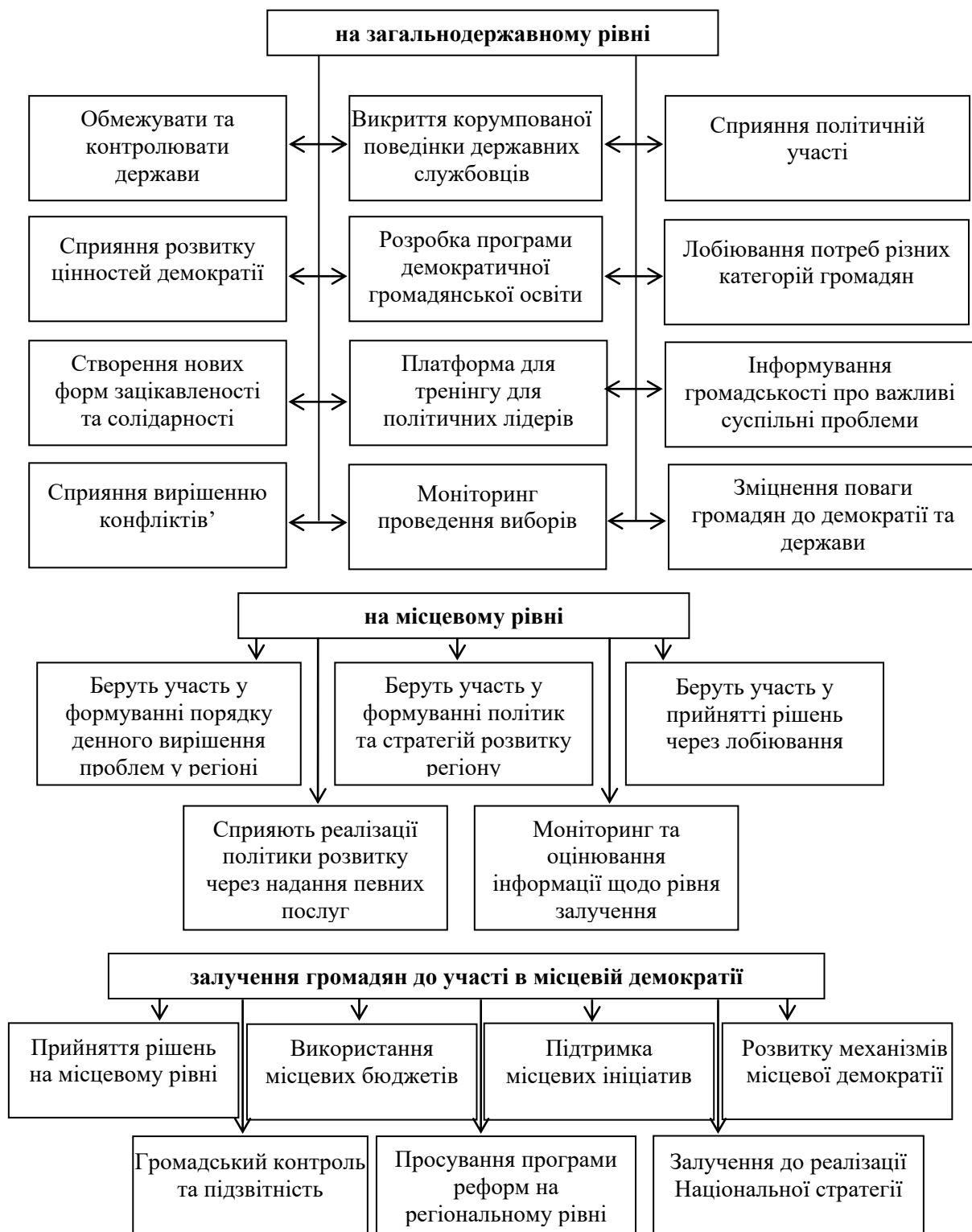
- спілкування на комунікаційній платформі;

- визначення порядку денного на майбутнє;

- підтримка або критика певних посадових осіб.

Залучення громадянського суспільства в роботі [7] названо необхідною умовою впливу на процеси формування регіональної політики.

Розглядаючи роль, яку виконує громадянське суспільство на різних рівнях публічного управління в контексті розвитку демократії доцільно розрізняти функції на загальнодержавному та місцевому рівнях (рис.3).

Рис. 3. Функції громадянського суспільства в контексті зміцнення демократії на загальнодержавному та локальному рівнях

Джерело: [6, 10]

Основною передумовою для проведення ефективних демократичних реформ є здатність змусити громадян довіряти обраному керівництву, а ця довіра формується на основі участі безпосередньо громадян в управлінні.

Активну участь громадян у процесах прийняття рішень, яка є результатом зрілого громадянського суспільства, слід розглядати ключовим елементом місцевої демократії.

Механізми громадської участі поділяють відповідно до таких класифікаційних ознак [11]:

тематикою: широкий спектр питань місцевого значення або конкретна сфера;

масовістю: колективне або індивідуальне залучення;

об'єктом: залучення представників недержавних організацій, активістів та експертів або залучення “звичайних” менш активних громадян;

формою залучення: через інтернет, або публічні заходи, або особисті зустрічі, або листування, або телефонні дзвінки, або комбінацію різних форм.

Залучення громадськості відбувається у формах: інформування, консультування, залучення, співпраці, розширення можливостей (табл. 1).

Таблиця 1. Форми залучення громадськості

Форми	Інформування	Консультування	Залучення	Співпраця	Розширення можливостей
Цілі	Надати суспільству збалансовану інформацію та допомогти їм зрозуміти ситуацію	Отримати відгук громадськості	Працювати безпосередньо з громадськістю, розуміти та враховувати суспільні проблеми	Співпрацювати з громадськістю протягом кожної частини процесу	Надати громадськості право приймати остаточне рішення

Джерело: [12]

Саме такий комплекс дій дозволяє створити умови для послідовного діалогу між громадськістю та урядом задля забезпечення участі громадян у процесах прийняття рішень. Загалом формується два зустрічних потоки: уряд надає інформацію громадськості, а отримує дані щодо сприйняття громадянами пропонованих рішень.

Питання розробки та впровадження ефективних механізмів залучення громадян є об'єктом вивчення науковців, аналітиків, урядів.

Так, уряд Данії з муніципальною асоціацією «Місцеве самоврядування Данії» створив аналітичний центр з метою вивчення інноваційних способів розвитку місцевої демократії [13]. По всій країні було передбачено проведення експериментів з інноваційними формами забезпечення громадян у прийнятті рішень, зокрема акцент було зроблено на дискусійних механізмах. 36 відсотків муніципалітетів сформулювали «Стратегію місцевої демократії» і запровадили різні форми місцевих дорадчих груп.

Серед дієвих механізмів участі громадян слід вказати:

- громадські консультативні групи;
- муніципальне стратегічне планування;
- соціальний моніторинг;
- державно-приватне партнерство;
- публічні (громадські) зустрічі;
- управлінські мережі залучення громадян.

Громадські консультативні групи (CAG) – інструмент для надання поточних порад муніципальним радам та адміністраціям з різноманітних питань, що становлять спільний інтерес для місцевих громадян.

Цей інструмент забезпечує постійний діалог та спілкування між обраними посадовцями та громадянами, забезпечуючи безперервний потік інформації для прийняття обґрунтованих рішень відповідно до реальних потреб.

Ініціаторами, на противагу логіці, найчастіше виступають не громадяни, а місцева влада, яка тим самим прагне продемонструвати прозорість та відкритість.

Місцеві консультативні групи, наприклад в Данії: по-перше, виступають місцевою платформою для обговорення проблем громади між громадянами та іншими зацікавленими сторонами в місцевих громадах; по-друге, вони покликані служити платформою для діалогу між представницькими обраними муніципальними політиками та адміністрацією місцевого самоврядування та місцевими громадами [13].

Базисними принципами створення консультативних груп стало: формування на основі обраних критеріїв, публічне обговорення та підзвітність.

Особливістю використання місцевих консультативних груп стало організація діалогових зустрічей та дебатів з місцевою владою через прямий канал комунікації. Використовуються різноманітні методи інформування, зокрема, публікації в місцевих газетах; електронні списки розсилки; протоколи та оголошення на веб-сайтах, афіші на дошках оголошень у місцевих установах та супермаркетах.

Муніципальне стратегічне планування – це складний процес, який залучає членів громади (громадян, бізнесменів, неурядові організації), муніципальну адміністрацію та керівництво до розробки спільного бачення, місії та цілей. Крім того, це процес, який визначає основні дії (план дій) для здійснення змін і досягнення поставлених цілей [9].

Слід розрізняти різні форми залучення громадськості відповідно до двох типів планування: поточного планування та довгострокового (стратегічного) планування. Поточне планування передбачає конкретні, індивідуальні проекти. Довгострокове планування передбачає комплексні плани, як-от комплексні плани, транспортні плани та плани розвитку міста. Як поточні, так і довгострокові плани повинні розроблятися шляхом залучення громадськості.

Жителів більше турбують оперативні проблеми, а отже вони долучаються досить активно до публічних заходів, на яких розглядаються питання поточного планування.

Практична реалізація муніципального стратегічного планування відбувається шляхом організації форумів стратегічного планування, до складу яких входять громадяни, члени бізнес-спільноти, члени громадських організацій, члени різних муніципальних громад – зацікавлені сторони та зацікавлені сторони в процесі планування.

Соціальний моніторинг – це процес, у якому громадськість контролює виконання рішень влади на місцевому рівні та оцінює їх ефективність [14]. У більшості випадків для цього потрібне залучення зовнішньої агенції, яка або

уповноважена місцевою владою, або самостійна громада. В обох випадках між місцевою владою та громадським сектором має бути взаємна згода здійснення соціального моніторингу, у тому числі часові рамки, модальності (як технічні, так і фінансові) і цілі/завдання процесу.

Моніторинг можна розглядати як засіб зворотного зв'язку за діяльністю місцевого самоврядування, який може бути ефективним через управління залученням громадян до механізму моніторингу/

Державно-приватне партнерство (ДПП) – це процес, у якому органи місцевого самоврядування об'єднують свої зусилля з бізнес-сектором та членами громадянського суспільства з метою здійснення конкретної діяльності, що становить взаємну вигоду та інтерес [8].

Спільна діяльність зазвичай відноситься до муніципальних послуг, які фінансуються та управляються бізнес-сектором, де фактор залучення громадян до партнерства створює можливість для участі у прийнятті рішень на місцевому рівні. ДПП передбачає контракт між муніципальною владою, неурядовим сектором і представниками бізнес-сектору, за яким приватна сторона надає державну послугу або проект і бере на себе значний фінансовий, технічний та операційний ризик у проекті.

Публічні (громадські) зустрічі є одним із найпоширеніших методів участі, які органи місцевого самоврядування використовують для консультування громадян.

Це метод, який можна використовувати для збору початкових вхідних даних під час розробки стратегічного плану чи підготовки архітектурного проекту для трансформації громадського простору, а також для отримання зворотного зв'язку наприкінці процесу. Метод заснований на добровільній участі, і як такі його результати не можна тлумачити як репрезентативні. З іншого боку, він має високий потенціал для залучення громадськості та підвищення обізнаності, оскільки запрошення широко поширене, і будь-хто зацікавлений може бути присутнім.

Залучення громадськості передбачає взаємодію громадян з урядовцями. Публічні зустрічі є прикладами залучення громадян, а не політичної участі, оскільки вони дозволяють урядовцям і громадськості безпосередньо спілкуватися один з одним.

Громадські зустрічі та слухання є одними з найпоширеніших шляхів взаємодії між урядовцями та громадськістю. У багатьох випадках вони є юридично обов'язковим елементом процесу залучення громадськості

Адамс Б. [15] зазначає, не зважаючи на критику публічних зібрань, вони все виконують дорадчу функцію та сприяють досягненню цілей громадян, а також підвищують підзвітність та чутливість уряду.

Громадські збори є одним із найпоширеніших методів участі громадськості в США [16], який використовується на всіх рівнях влади. Більшість органів місцевого самоврядування проводять регулярні зустрічі для обговорення та вирішення громадських питань.

Гуссей С. [16] зазначає, що а рахунок цифрових технологій відбувається модернізація публічних зустрічей. Цифрові публічні зустрічі мають потенціал для створення нових шляхів для заохочення ширшого представництва в усьому співтоваристві, звернення до розширеної та більш інклюзивної участі громадськості та підвищення цінності внеску спільноти.

Управлінські мережі залучення громадянами до процесів місцевого планування. Важливим механізмом зміцнення місцевої демократії є формування мереж щодо місцевого планування. Мережеве громадське планування має головний принцип, який передбачає, що усі елементи сектора залучені до процесу планування.

Мережі включають представників місцевої влади, бізнесу та асоціацій громадянського суспільства, а також «звичайних» громадян [17].

Вчені в праці [18] розрізняють два види мереж: мережі зі сформованою інституційною структурою та спеціальні (ad hoc) мережі.

Управлінська мережа зі сформованою інституційною структурою – це мережа створених структур, переважно сільським комітетом, який є основною

платформою для планування розвитку громади, і ця група координує роботу з іншими групами. Мережа відповідно до інституційної структури виглядає формою співпраці, яка структурує державні установи, організовані для сприяння зворотному зв'язку, обміну знаннями між державним і приватним секторами.

Спеціальна (ad hoc) мережа це мережа між державними установами та приватним сектором, які співпрацюють у плануванні розвитку громади, чи реалізації проектів державних установ, які є двох- трьох -річний план, який для реалізації потребує співпраці з іншими секторами.

Основними принципами функціонування таких мереж має стати [19]: публічний доступ, публічне обговорення, адаптивність, підзвітність та розвиток можливостей. Мережі стають платформами для залучення громадськості до широкого обговорення проектів місцевого планування. І хоча на початкових етапах мережі створювались для підвищення ефективності публічної політики на місцях, все ж вони можуть сприяти розвитку зв'язків між елітами та громадськістю, а отже сприяти розвитку демократії.

Для того, щоб мережі виконували свої функції слід забезпечити: вільний та прозорий доступ до мереж; створити умови для продуктивних дебатів; розробити чіткі правила та стабільність роботи мереж та забезпечити їх підзвітність.

Узагальнення ключових характеристик наведених механізмів дозволяє визначити їх ключові переваги та недоліки на етапі використання (табл. 2).

Таблиця 2. Переваги та позитивні аспекти використання

Громадські консультативні групи	Муніципальне стратегічне планування	Соціальний моніторинг
1. Збільшення прозорості в роботі місцевих обранців 2. Створено умови для розвитку зв'язків довіри між двома сторонами 3. Надання технічних знань для підтримки роботи місцевих чиновників 4. Згладжені відносини між місцевою владою та представниками різних громад	1. СП – є виразом інтересів різних зацікавлених сторін. 2. Дозволяє місцевій владі чітко структурувати перелік довгострокових завдань 3. Базується на моніторингу та оцінці. 4. Включає чіткий план, який дозволяє реалізувати стратегію.	1. Збір інформації про сильні та слабкі сторони місцевого самоврядування. 2. Посилення рівня підзвітності та сталості діяльності органів місцевого самоврядування. 3. Спонування місцевої влади до ефективного надання послуг.
Державно-приватне партнерство	Публічні (громадські) зустрічі	Управлінські мережі залучення громадян
1. Вирішення проблем, у вирішенні яких зацікавлені і громадяни, і місцева влада. 2. Забезпечення прозорості діяльності щодо реалізації інфраструктурних проєктів. 3. Залучення до реалізації проєктів кінцевих бенефіціарів послуг.	1. Збір даних під час розробки стратегічного плану. 2. Забезпечення зворотного зв'язку. 3. Метод заснований на добровільній участі, і як такі його результати не можна тлумачити як репрезентативні. 4. Має високий потенціал для залучення громадськості та підвищення обізнаності.	1. Залучення громадян до процесу планування. 2. Мережа забезпечує співпрацю між державними установами, зворотній зв'язок та обмін знаннями між державним і приватним секторам. 3. Мережа дозволяє забезпечити різні рівні локального планування.

Джерело: сформовано автором за даними [8, 18]

Висновки. Проведені реформи системи публічного управління перенесли акценти прийняття певних рішень на місцевий рівень, а це потребує нового розуміння ролі громадянського суспільства у розвитку місцевої демократії. Відкрились нові можливості для громадян щодо впливу на місцеве управління, які базуються як на формуванні громадських організацій, підвищенні рівня активності окремих громадян. Громадянське суспільство виконує важливу функцію зміцнення демократії, що має прояв як на загальнодержавному, так і місцевому рівні. Однак саме на місцевому рівні відбувається безпосередня взаємодія громадян з органами місцевого управління і на цьому рівні формується переконання громадян у перевагах демократії.

Органи місцевого самоврядування сприяють розвитку механізмів громадської участі і тут важливим є досвід інших країн, в яких відбулось напрацювання практик залучення громадян до прийняття рішень щодо

місцевого розвитку. Слід зазначити, що на основі ускладнення форм залучення відбувається реальна комунікація між громадськістю та владними структурами.

Література

1. Соляр С. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. №1. С.271-279.

2. Pajanovic M. Local Self-Government: A Must for Democracy, Civil Society and EU Integration. in: Martina Fischer (ed.). *Peacebuilding and Civil Society in BosniaHerzegovina. Ten Years after Dayton*. Münster: Lit-Verlag, 2006, pp. 215-229.

3. Smith B.C. Sustainable local democracy. *Public Administration and Development*. 1996. Vol. 16, Issue 2, pp. 163-178.

4. Innes J.E., Booher D.E. Public Participation in Planning: New Strategies for the 21st Century. University of California at Berkeley. Working Paper 2000-07. 39 p.

5. Cooper R. What is Civil Society, its role and value in 2018? Helpdesk Report, 2019, 25 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c6c2e74e5274a72bc45240e/488_What_is_Civil_Society.pdf

6. Azis A. The Concept of Civil Society and Its Significance on Development Practice. *Journal of Transformasi Global*. 2018, 3 (2). pp.238-249.

7. Hulse M., Gürth L., Kavsek H., Stauber V., Wegner D., Weinreich J. Civil Society Engagement in Regional Governance. Discussion Paper 30/2018. 60 p.

8. Implementing citizens participation in decision making at local level. OSCE. 2016. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/8/231356.pdf>

9. Mogilevsky P. Public Meetings: Barriers and Solutions Pauline Mogilevsky. 2019. Western Washington University. WWU Honors Program Senior Projects. 136. URL: https://cedar.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1136&context=wwu_honors

10. What Civil Society Can Do to Develop Democracy URL: <https://diamond-democracy.stanford.edu/speaking/speeches/what-civil-society-can-do-develop-democracy>
11. Дослідження механізмів залучення громадськості до процесу прийняття рішень Київською міською владою. CEDOS. 2017. 64 с.
12. IAP2 Spectrum of Public Participation. International Association for Public Participation. 2018.
13. Agger A., Lofgren K. How Democratic are Networks Based on Citizen Involvement? A Framework for Assessing the Democratic Effects of Networks. Working Paper 2006:1.
14. Shah M.B. Evaluating the Practices of Monitoring Mechanism in Local Government. *Far Western Review*. Volume-1, Issue-1, June 2023, pp. 122-142.
15. Adams B.E. Public Meetings and the Democratic Process. *Public Administration Review*. 2004. 64 (1), pp.43-54.
16. Hussey S. How Public Meetings Can Sustain Public Participation in the Community. 2019. URL: granicus.com.
17. Boohar D. Collaborative Governance Practices and Democracy. *National Civic Review*. 2002, Vol. 93, Issue 4, pp. 32-46.
18. Kaewhanam K. and Kaewhanam Ph. Networking Community Planning of Local Administrative Organizations in Kalasin Province, Thailand. 2022 IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 1105 012053.
19. Agger A., Lofgren K. New models of local democracies - a comparative assessment of democratic advisory panels. 2009.

References

1. Solyar, S. (2013), "Civil society: general theoretical approaches to definition", *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, vol. 1, pp.271-279.
2. Pajanovic, M. (2006), "Local Self-Government: A Must for Democracy, Civil Society and EU Integration", *Peacebuilding and Civil Society in*

BosniaHerzegovina. Ten Years after Dayton, Lit-Verlag, Münster, Germany, pp. 215-229.

3. Smith, B.C. (1996), “Sustainable local democracy”, *Public Administration and Development*, Vol. 16, Issue 2, pp. 163-178.

4. Innes, J.E. & Booher, D.E. (2000), *Public Participation in Planning: New Strategies for the 21st Century*, University of California at Berkeley. Working Paper 2000-07.

5. Cooper, R. (2019), “What is Civil Society, its role and value in 2018?”, Helpdesk Report, available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c6c2e74e5274a72bc45240e/488_What_is_Civil_Society.pdf (Accessed 05 Nov 2023).

6. Azis, A. (2018), “The Concept of Civil Society and Its Significance on Development Practice”, *Journal of Transformasi Global*, vol. 3 (2). pp. 238-249.

7. Hulse, M., Gürth, L., Kavsek, H., Stauber, V., Wegner, D. & Weinreich, J. (2018), *Civil Society Engagement in Regional Governance*, Discussion Paper, vol. 30/2018.

8. OSCE (2016), “Implementing citizens participation in decision making at local level”, available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/8/231356.pdf> (Accessed 05 Nov 2023).

9. Mogilevsky, P. (2019), “Public Meetings: Barriers and Solutions”, Western Washington University. WWU Honors Program Senior Projects, available at: https://cedar.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1136&context=wwu_honors (Accessed 05 Nov 2023).

10. Stanford University (2004), “What Civil Society Can Do to Develop Democracy”, available at: <https://diamond-democracy.stanford.edu/speaking/speeches/what-civil-society-can-do-develop-democracy> (Accessed 05 Nov 2023).

11. CEDOS (2017), *Doslidzhennia mekhanizmiv zaluchennia hromads'kosti do protsesu pryjniattia rishen' Kyivs'koiu mis'koiu vladoiu* [Study of the mechanisms

of public involvement in the decision-making process by the Kyiv City Government], CEDOS, Kyiv, Ukraine.

12. International Association for Public Participation (2018), “IAP2 Spectrum of Public Participation”, available at: <https://www.iap2.org/mpage/Home> (Accessed 05 Nov 2023).

13. Agger, A. & Lofgren, K. (2006), “How Democratic are Networks Based on Citizen Involvement? A Framework for Assessing the Democratic Effects of Networks”, Working Paper, vol. 2006:1.

14. Shah, M.B. (2023), “Evaluating the Practices of Monitoring Mechanism in Local Government”, *Far Western Review*, Vol. 1, Issue-1, pp. 122-142.

15. Adams, B.E. (2004), “Public Meetings and the Democratic Process”, *Public Administration Review*, vol. 64 (1), pp.43-54.

16. Hussey, S. (2019), “How Public Meetings Can Sustain Public Participation in the Community”, available at: granicus.com (Accessed 05 Nov 2023).

17. Booher, D. (2002), “Collaborative Governance Practices and Democracy”, *National Civic Review*, Vol. 93, Issue 4, pp. 32-46.

18. Kaewhanam, K. & Kaewhanam, Ph. (2022), Networking Community Planning of Local Administrative Organizations in Kalasin Province, IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 1105 012053, Thailand.

19. Agger, A. & Lofgren, K. (2009), “New models of local democracies - a comparative assessment of democratic advisory panels”, Paper to PSG IV: Local Governance and Democracy, EGPA in Malta.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2023 р.